

Marcelisvaart met op de achtergrond de bomen van Elswout (foto: Geeke van Doornen).

Natuurherstel in het Westelijk Tuinbouwgebied

PIET KELDER

NATUURHERSTEL IN HET WESTELIJK TUINBOUWGEBIED

10

Het Westelijk Tuinbouwgebied is gelegen op een voormalige strandvlakte, tussen de binnenduintrand met het landgoed Elswout aan de westzijde en de stad Haarlem aan de oostzijde. Het gebied bestaat onder meer uit weilanden bij Elswout, maar ook het Duinvlietbos ligt in het gebied. Het geheel behoort tot het Nationaal Park Zuid Kennemerland en is aangewezen in het kader van Natura 2000.

Het gebied wordt doorsneden door twee vaarten: de Brouwersvaart in het noorden en de Marcelisvaart in het zuiden. Beide voeren kalkrijk voedselarm water uit de duinen af. Bovendien is er sprake van veel opkwellend duinwater. Zoals de naam aangeeft zijn gedeelten ook in gebruik als tuinbouwgebied. De grondsoort bestaat uit zand en veen.

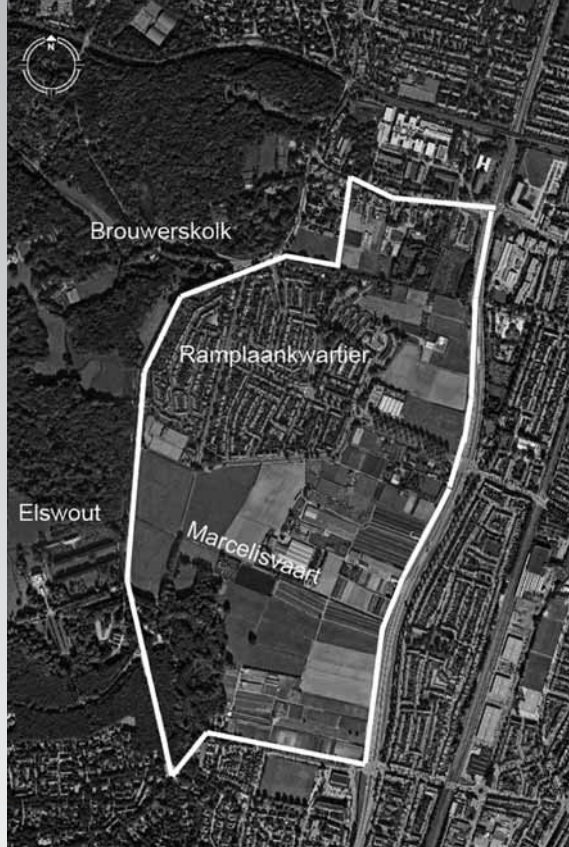
Ontwikkeling en plannen

Een lange historie is voorafgegaan aan de huidige status. Plannen om delen van het gebied te bestemmen voor woningbouw zijn destijds door de Haarlemse bevolking afgewezen. Dat leidde ertoe dat een perspectiefplan Haarlem-Zuidwest in 1995 aangaf dat in het gebied gestreefd moest worden naar hogere landschappelijke waarden en grotere natuurwaarden. Dit door te streven naar een grotere openheid en verbetering van het landschap, door natuurvriendelijke

tuinbouw en meer natuur. Concreet werd een en ander uitgewerkt in een landschapsbeheerplan, in 2002 opgesteld door gemeente en bewoners. Hierin werd uitgesproken dat er geen bebouwing, geen sportvelden of maneges in het gebied zouden komen, dat het in het noordelijk deel de status van natuurpark zal krijgen en dat in het gebied ten zuiden van de Marcelisvaart natuurherstel een kans zou krijgen. Bovendien werd in 2005 door de gemeente Haarlem en het Hoogheemraadschap Rijnland een Integraal Waterplan voor Haarlem opgesteld, waarin deze twee deelgebieden als zoekgebied voor uitbreiding van wateroppervlak werden aangewezen.

Natuurlijke kwaliteiten

In 2002 en 2003 werd door de KNNV, vereniging voor veldbiologen, samen met de Vogelwerkgroep Zuid Kennemerland een onderzoek in het gebied ingesteld naar het vóórkomen van planten en dieren alsmede de mogelijkheden tot verdere ontwikkeling daarvan. De flora en fauna bleken zeer rijk te zijn. Onder andere 29 soorten broedvogels in 200 paren, 21 soorten waterslakken, 14 libellensoorten, waaronder Rode lijstsoorten, 18 soorten dagvlinders en maar liefst 297 verschillende plantensoorten, waaronder 2 Rode lijstsoorten en 4 wettelijk beschermde soorten, waarvan er enkele al-

Ligging Plangebied Westelijk Tuinbouwgebied (Bron: Google Earth, bewerking: Stichting Duinbehoud).

Geoord Helmkruid (foto: Wikipedia, Jeff Delonge).

leen in dit gebied van Haarlem voorkomen. De meest opvallende soort is het Geoord Helmkruid dat in groten getale staat langs oevers en bermen. Deze soort werd reeds in de zeventiende eeuw door de plantkundige Commelin beschreven. Hoewel een deel van de waarnemingen de (beschermde) weilanden betroffen, werd ook aangegeven dat de plant

ook daarbuiten voorkwam. Gezien de bijzondere kalkrijke, voedselarme waterkwaliteit waren tevens de perspectieven voor verdere natuurontwikkeling zeer gunstig. Bovendien zijn de landschappelijke, historische en geologische kwaliteiten op veel plaatsen van groot belang.

Toen in 1995 het Perspectiefplan Haarlem Zuidwest verscheen, plaatste het Bouwbureau West een oproep om bewoners te betrekken bij de realisatie van de doelstellingen in het Westelijk Tuinbouwgebied. Een werkgroep werd gevormd bestaande uit burgers en enkele deskundigen zoals een bioloog, een waterhuishoudkundige, een architect en een landschapsarchitect. Door deze wijze van werken ontstond naast draagvlak ook een grote lokale inbreng in de planvorming van het perspectiefplan en later het landschapsbeheerplan.

De Haarlemmer bevolking was enthousiast over de plannen. In de stad werd een tentoonstelling gehouden in het Architectuurmuseum, die zeer veel bezoekers

trok. Er werd een dvd over heden, verleden en toekomst van het gebied gemaakt. Die vond veel aftrek. Ook werd een boekje met een wandeling door de stad en het gebied uitgegeven en besteedde de Noord-Hollandse televisie aandacht aan de plannen.

Realisatie

Na de vaststelling van de plannen werd voortvarend aan de realisering ervan gewerkt. Het eerst was het gedeelte ten noorden van de Brouwersvaart aan de beurt. Een eerste aanzet voor het stadsnatuurpark werd hier aangelegd, met als optie in de toekomst uit te breiden. In het gebied werden in samenwerking met de werkgroep (inmiddels Stichting) Westelijk Tuinbouwgebied verschillende “natuurlijke” elementen aangelegd, onder andere een moerasje, sloten, poelen, een speelbos voor kinderen, een rietdoolhof en een plukboomgaard.

Voor het deel ten zuiden van de Marcelisvaart, waar Staatsbosbeheer de natuur wil herstellen, bestaan bij de Stichting Westelijk Tuinbouwgebied vergaande ideeën. Het moet een gebied worden met veel water, in overeenstemming met het karakter van de strandvlakte en het Integraal Waterplan Haarlem. Zo kunnen de vijvers van het landgoed Duinvliet, die bij de sloop van het gebouw in de negentiende eeuw verdwenen zijn, weer gereconstrueerd worden, evenals de “vliet” die destijds langs het landgoed liep. Het hergraven van gedempte sloten en het verbreden van de bestaande sloten zal een enorme invloed hebben op het natuurleven, alsmede het afplaggen van de verrijkte bovengrond. Ook is het de bedoeling een voormalige geul weer om te vormen tot waterloop. Plannen voor natuurherstel te over dus.

Helaas staat de uitvoering ervan momenteel op een laag pitje. De provincie Noord-Holland is op dit moment terughoudend in het geven van haar fiat aan de aankoop van gronden. De provincie is van mening dat de tuinbouwgrond (nog) te duur is. Gelukkig wordt er aan alle kanten gewerkt om alsnog de plannen te kunnen realiseren. De werkgroep hoopt van ganser harte dat toch twintig hectare strandvlakte aan het Nationaal Park Zuid Kennemerland kan worden toegevoegd. Dan is dit Nationale Park pas een complete afspiegeling van de op-eenvolgende lijn aan landschapstypen: Noordzee, strand, duinen, binnenduinrand, strandvlakte.

PIET KELDER IS LANDSCHAPSARCHITECT EN LID VAN DE STICHTING WESTELIJK TUINBOUWGEBIED